

Ks. dr hab. Zbigniew Zarembki, prof. UMK
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
Wydział Teologiczny – Katedra Teologii Praktycznej

Recenzja rozprawy doktorskiej

ks. mgr lic. Adama Kłonowskiego pt. „ROLA I ZNACZENIE MEDIÓW SPOŁECZNOŚCIOWYCH W KSZTAŁTOWANIU CHRZEŚCIJAŃSKICH POSTAW MŁODZIEŻY. Studium pastoralne na podstawie badań maturzystów diecezji włocławskiej”, napisanej pod kierunkiem ks. prof. dra hab. Jana Kazimierza Przybyłowskiego, Warszawa 2024, ss. 299.

O tym jak ważną wagę przywiązuje Kościół do kształtowania chrześcijańskich postaw młodzieży świadczy nauczanie Soboru Watykańskiego II, posoborowe a zwłaszcza nauczanie kolejnych papieży, czego przykładem jest chociażby zwołany przez papieża Franciszka Synod Biskupów nt. młodzieży, wiary i rozeznawania powołania (3-28 X 2018), a także liczne inicjatywy pastoralne w tym Światowe Dni Młodych czy prężnie działające w poszczególnych diecezjach duszpasterstwa młodych. Św. Jan Paweł II pisał „Kościół bardzo miłuje młodzież (...) czuje się wezwany przez swego Pana do tego, by patrzeć na nią ze szczególną miłością i nadzieją, uznając wychowanie jej za jedno ze swych głównych zadań duszpasterskich”.¹

Formacja i wychowanie chrześcijańskie młodzieży od zawsze stanowiły aktualne wyzwanie dla rodziców i instytucji zajmujących się rozwojem i wychowaniem młodego człowieka a przede wszystkim dla Kościoła. W procesie kształtowania chrześcijańskich postaw niewątpliwie szczególna rola przypada obecnie środkom społecznego przekazu, w których ogromny potencjał dostrzegł już Sobór Watykański II w *Dekrecie o środkach społecznego przekazywania myśli „Inter mirifica”*, zaznaczając jednocześnie, że mają one służyć zbawieniu oraz doskonałości wierzących i całej rodziny ludzkiej. Taką rolę niewątpliwie odgrywają dzisiaj media katolickie, ale także media świeckie szczególnie wtedy gdy kierują się dobrem osoby ludzkiej i swoją działalność opierają na wartościach promujących pełny rozwój człowieka zwłaszcza duchowy. Zauważyć przy tym należy, że ze względu na zakres swego oddziaływania media to nie tylko środki przekazu ale środowisko życia współczesnego człowieka.

¹ *List Ojca Świętego Jana Pawła II do umiłowanego syna Egidio Viganiego przełożonego generalnego Towarzystwa Salezjańskiego w setną rocznicę śmierci św. Jana Bosko*, w: *Współczesny wychowawca w stylu księdza Bosko*, red. J. Wilk, Lublin 1998, s. 233

Dlatego dobrze się stało, że ks. Adam Kłonowski doktorant Szkoły Doktorskiej UKSW w Warszawie podjął się opracowania tematu badawczego bardzo aktualnego, poświęconego roli i znaczeniu mediów społecznościowych w kształtowaniu chrześcijańskich postaw młodzieży. Swoją dysertację Doktorant przygotował pod kierunkiem ks. prof. dra hab. Jana Kazimierza Przybyłowskiego w katedrze Teologii Pastoralnej i Nauk Pomocniczych. W tym miejscu chciałem pogratulować Promotorowi, który wprowadził Doktoranta w arkana pracy naukowej i towarzyszył mu swoim naukowym doświadczeniem, doprowadzając do sfinalizowania podjętych badań. Pragnę również docenić pracę włożoną przez Doktoranta w przygotowanie rozprawy, która stanowi solidne studium powstałe w oparciu o badania własne i bogatą bazę źródłową oraz literaturę przedmiotu.

Niniejsza recenzja składa się z następujących części: 1. Ocena tematu i problemu badawczego rozprawy, metody i źródeł; 2. Ocena struktury i strony merytorycznej pracy; 3. Ocena strony formalnej pracy; 4. Postawienie problemu do dyskusji na obronie publicznej; 5. Wniosek końcowy.

1. Ocena tematu pracy, problemu badawczego rozprawy, metody i źródeł

Temat recenzowanej rozprawy „Rola i znaczenie mediów społecznościowych w kształtowaniu chrześcijańskich postaw młodzieży. Studium pastoralne na podstawie badań maturzystów diecezji włocławskiej” jest przejrzysty i precyzyjny a jednocześnie aktualny i niezwykle ważny dla podejmowanej przez Kościół posługi zbawczej ukierunkowanej na ludzi młodych. Z tak sformułowanego tematu jasno wynika, jakiej problematyki dotyczyć będą prowadzone badania i w jakim obszarze się one sytuują. Jednocześnie podtytuł rozprawy wskazuje, że głównym jej źródłem będą badania własne Autora zrealizowane wśród maturzystów diecezji włocławskiej.

Stwierdzić należy, że podobnie jak temat rozprawy tak i problematyka podjętych badań została trafnie określona już na samym początku we wstępie pracy (choć nie tylko) i stanowi ona ważne i nowe zagadnienie, zwłaszcza ze względu na zgromadzony materiał badawczy, domagający się rzetelnego opracowania, co też Doktorant efektywnie zrealizował.

Według ks. Adama Kłonowskiego głównym celem rozprawy stało się „dostarczenie wiedzy na temat tego, w jaki sposób media społecznościowe oddziałują na kształtowanie chrześcijańskich postaw młodzieży” (s. 15). Cel ten został szerzej wyjaśniony, niejako doprecyzowany przez Autora przy omawianiu konstrukcji pracy doktorskiej, gdy mowa jest o tzw. kamieniach milowych, stanowiących trzon kompozycji rozprawy (s.16). W ten sposób

dowiadujemy się, że celem rozprawy jest ukazanie roli i znaczenia mediów społecznościowych w kształtowaniu chrześcijańskich postaw ludzi młodych wobec Boga (rozdział drugi), Kościoła (rozdział trzeci), samych siebie (rozdział czwarty) oraz bliźnich (piąty). Obok tych celów Autor wymienia także inne jak: sporządzenie swoistego kodeksu etycznego młodych użytkowników social mediów, sformułowanie pastoralnych paradygmatów sprzyjających lepszemu rozeznawaniu sytuacji młodych chrześcijan w Polsce oraz wyprowadzenie wniosków duszpasterskich, pomocnych w codziennej posłudze prezbiterów, sióstr zakonnych, katechetów, animatorów i innych osób zatroskanych o formację katolickiej młodzieży (s. 14).

Zanim Autor przedstawił problem badawczy podejmowany w dysertacji na samym początku we wstępie pracy nakreślił sytuację w jakiej znajduje się współczesny człowiek, wskazał na coraz większe oddziaływanie social mediów i troskę Kościoła o formację chrześcijańską młodzieży. W ten sposób Autor ukazał kontekst podejmowanych badań a przede wszystkim uzasadnił wybór kierunku swoich badań. Doktorant wyjaśnił, że „zainteresowanie problematyką mediów społecznościowych ciągle stanowi aktualny temat wielu dyskusji, zarówno w rozważaniach teoretycznych, jak i w badaniach empirycznych z różnych dziedzin i dyscyplin naukowych” (s. 13). Stwierdził, że „social media na przestrzeni ostatnich lat stały się prawdziwym towarzyszem człowieka i przeniknęły niemal każdą przestrzeń jego życia” (s. 14). Uzasadnił również wybór grupy badawczej z terenu diecezji wrocławskiej, wyjaśniając, że na jej terenie w ostatnich latach nie przeprowadzono badań obejmujących parametry zawarte w przygotowanym przez Niego kwestionariuszu ankiety internetowej (s. 16).

Aby rozwiązać każdy podejmowany przez naukowca problem badawczy niezbędne jest zastosowanie odpowiednich metod naukowych. Doktorant przy realizacji wyżej opisanych badań skorzystał z metod mających zastosowanie w obszarze teologii pastoralnej. Wskazał na metody eksploracyjne i statystyczne (mowa jest o nich już we wstępie pracy) oraz metodę analityczno–syntetyczną (o niej mowa jest dopiero w rozdziale pierwszym na s. 36). We wstępie rozprawy Autor w sposób zwięzły zaprezentował zastosowaną metodę badań, natomiast szczegółowo uczynił to w rozdziale pierwszym, poświęconym zagadnieniom metodologicznym. Tutaj w sposób precyzyjny przedstawiony został obrany tok postępowania badawczego, co jest bardzo cenne zwłaszcza, gdy nad pracą pochyla się osoby, które wcześniej nie zetknęły się z badaniami empirycznymi. W tym miejscu podkreślić pragnę wartość badawczą opracowanego i zastosowanego przez Doktoranta kwestionariusza ankiety internetowej, który pozwolił Autorowi na uzyskanie cennych informacji, pokazujących jak media społecznościowe przyczyniają się do kształtowania chrześcijańskiej postawy maturzystów diecezji wrocławskiej.

Sprawą kluczową w prowadzonych badaniach są zawsze źródła. Lektura rozprawy ks. Adama Kłonowskiego pozwala jednoznacznie stwierdzić, że recenzowana praca powstała w oparciu o materiał badawczy uzyskany z przeprowadzonych badań własnych i ze studium literatury przedmiotu. Dodać należy, że ze względu na tematykę pracy jest to literatura interdyscyplinarna. Zamieszczona na końcu rozprawy bibliografia liczy 19 stron (s. 257-275). Zawiera ona źródła i literaturę przedmiotu. Wśród źródeł wymienia Autor Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu oraz Magisterium Kościoła: 1) dokumenty Soboru Watykańskiego II; 2) nauczanie papieskie; 3) dokumenty Stolicy Apostolskiej; 4) inne dokumenty Kościoła katolickiego.

Co do zaproponowanego podziału *Bibliografii* należy stwierdzić, że został on poprawnie zaprezentowany. Dla recenzenta jest oczywiste, że tutaj czyli w *Bibliografii* wśród źródeł sytuuje się także *Kwestionariusz ankiety internetowej. Media społecznościowe a chrześcijańskie postawy młodzieży. Badanie właściwe 2021/2022*, znajdujący się w pełnej formie w aneksie pracy (s. 287-299). Bibliografia zamieszczona w części końcowej rozprawy świadczy niewątpliwie o bogactwie zgromadzonego materiału badawczego oraz wnikliwości i pracowitości Doktoranta. Pewnym niedopatrzeniem jest brak zamieszczenia w wykazie bibliograficznym Posynodalnej Adhortacji Apostolskiej *Christus vivit* Do młodych i całego ludu Bożego papieża Franciszka (2019).

2. Struktura i ocena merytoryczna rozprawy

Rozprawa doktorska obejmuje 299 stron wydruku komputerowego na który składają się: Strona tytułowa (s. 1), Spis treści (s. 2-5), Wykaz skrótów (s. 6-7), Wstęp (s. 8-17), główny korpus rozprawy ujęty w pięciu rozdziałach (s. 18-249), Zakończenie (s. 250-256), Bibliografia (s. 257- 275), Wykaz tabel (s. 276-282), Aneks 1 - konspekt lekcji religii (s. 283-286), Aneks 2 – Kwestionariusz ankiety internetowej (s. 287-299).

Stwierdzić trzeba, że konstrukcja rozprawy podporządkowana została głównemu założeniu badawczemu, jakim stało się przedstawienie roli i znaczenia mediów społecznościowych w kształtowaniu chrześcijańskich postaw młodzieży. Zaproponowany układ rozprawy jest poprawny i pozwolił Doktorantowi w sposób całościowy i logiczny ukazać podjęty problem badawczy. Autor bardzo wnikliwie wyjaśnia zasady jakimi kierował się przy konstrukcji planu dysertacji. Rozdział pierwszy stanowi bardzo ważne, wręcz fundamentalne wprowadzenie teoretyczno-metodologiczne do całej monografii. Natomiast pozostałe rozdziały od drugiego do piątego prezentują wyniki przeprowadzonych badań własnych i poświęcone zostały kluczowym elementom, składającym się na postawę chrześcijańską, stąd też ukazują

one jak media społecznościowe przyczyniają się do kształtowania postawy młodzieży wobec Boga, Kościoła, ich samych oraz bliźnich. Podkreślić należy, że także paragrafy w kolejnych rozdziałach (od drugiego do piątego) zostały uporządkowane według jednego klucza, którym stały się trzy komponenty obecne w pojęciu postawa. Autor wymienia tutaj komponent poznawczy, afektywny i behawioralny. Mocną stroną przyjętej konstrukcji rozprawy jest jej korelacja z zestawem pytań zawartych w narzędziu pomiarowym, co świadczy o spójności narzędzia badawczego z całą konstrukcją pracy a także o dobrej konceptualizacji.

Omawiając konstrukcję pracy zauważyć należy, że od przyjętego układu paragrafów w rozdziałach od drugiego do piątego odbiega paragraf czwarty w rozdziale piątym zatytułowany: *Wskazania młodzieży maturalnej dotyczące poprawy jakości mediów społecznościowych*. Paragraf ten zawiera ciekawe dezyderaty sformułowane przez respondentów, które powinno się uwzględnić w organizacji przekazu medialnego. Jednak tematycznie nie mieści się on w omawianej w rozdziale tematyce, gdyż stanowi prezentację odrębnej tematyki, aczkolwiek ściśle związanej z prowadzonymi badaniami.

Analizując strukturę rozprawy należy wskazać także na poprawność umieszczonego na samym początku dysertacji wstępu, w którym zawarte zostały konieczne elementy niezbędne do poprawnego wprowadzenia w podejmowaną problematykę badawczą. Również zauważyć należy bardzo dobrze zredagowane zakończenie pracy, przypominające główne tezy z poszczególnych rozdziałów i wnioski, wynikające z przeprowadzonych analiz oraz ukazujące kierunki dalszych działań i badań.

Recenzowana praca w swej strukturze jest więc przejrzysta i zarazem komplementarna. Zarówno poszczególne rozdziały oraz znajdujące się w nich paragrafy mieszczą się w sformułowanym temacie pracy i służą trafnie rozwiązaniu podjętego problemu badawczego.

W ocenie merytorycznej dysertacji zasadniczym pytaniem jest zawsze pytanie o novum rozprawy i o to, czy wnosi ona wkład w rozwój nauki. Lektura rozprawy pozwala na pozytywną odpowiedź na obydwie pytania. Zaznaczyć przy tym trzeba, że praca ze względu na podjęty problem badawczy, dotyczący roli i znaczenia mediów społecznościowych w kształtowaniu chrześcijańskich postaw młodzieży ma charakter praktyczny, gdyż treści w niej zawarte wraz z wnioskami mogą a wręcz powinny znaleźć zastosowanie w aktualnej praktyce duszpasterskiej, zwłaszcza ewangelizacyjnej oraz w organizacji przekazu w mediach społecznościowych.

Merytorycznym osiągnięciem, będącym jednocześnie nowością rozprawy jest

całościowe i komplementarne ukazanie roli i znaczenia mediów społecznościowych w kształtowaniu chrześcijańskich postaw młodzieży. Opracowanie tegoż zagadnienia można powiedzieć, że niejako czekało na Doktoranta, który dostrzegł białą plamę na polu badawczym, dotyczącym interesującej go problematyki i zdecydował się na jej opracowanie i przedłożenie w przygotowanej rozprawie doktorskiej. Recenzowana dysertacja wpisuje się w badania prowadzone przez teologów pastoralistów, medioznawców, psychologów czy pedagogów chrześcijańskich. Stanowi ona cenne źródło wiedzy na temat mediów społecznościowych, młodzieży i kształtowania chrześcijańskich postaw.

Podkreślić należy także fakt, że problem badawczy postawiony we wstępie pracy został dobrze rozwarstwiony w kolejnych rozdziałach dysertacji. Widać wyraźnie, iż Autor czyni to w sposób przemyślany, zachowując przy tym dostrzegalną proporcję pomiędzy poszczególnymi rozdziałami. Wczytując się w prowadzone przez Doktoranta analizy należy stwierdzić, że są one poprawne, interesujące i odważne a przy tym pogłębione. Praca jest zatem szczegółowym i rzetelnym opracowaniem, a jednocześnie nowatorskim, ponieważ opiera się o badania własne. Ma ona charakter studium zarówno teoretycznego, jak i empirycznego, stąd doskonale sytuuje się w badaniach w obszarze teologii pastoralnej. Na podkreślenie zasługują znajdujące się w rozprawie opisowe wprowadzenia do każdego rozdziału, w których odnajdujemy szereg informacji związanych z problematyką danego rozdziału i zapowiedź tego, co będzie przedmiotem prowadzonych badań. Jednak szczególnie cenne są podsumowania zamieszczone na końcu rozdziałów, gdyż zawierają one istotne informacje, pozwalające w sposób syntetyczny spojrzeć na omawiane wcześniej zagadnienia.

Dobra kompozycja rozprawy pozwoliła Autorowi ukazać rolę i znaczenie mediów społecznościowych w kształtowaniu chrześcijańskich postaw młodzieży. I tak w rozdziale pierwszym pt. *Wprowadzenie teoretyczno-metodologiczne* podjęta została próba uporządkowania zagadnień związanych z metodologią prowadzonych badań. W pierwszej kolejności Doktorant dokonał konceptualizacji istotnych z punktu widzenia pracy takich pojęć jak: media społecznościowe, postawa oraz postawa chrześcijańska, następnie uzasadnił wybór metody eksploracyjnej jako podstawowej metody badawczej, zaprezentował metody wspomagające, przedstawił organizację i realizację podejmowanych badań. Następnie zaprezentował opis kwestionariusza ankiety internetowej i w ostatniej części pierwszego rozdziału przedstawił charakterystykę badanej grupy respondentów, a także uwarunkowania społeczno-demograficzne, kontekst religijny i determinanty kształtowania postaw i

aktywność młodych w mediach społecznościowych. Swoistym podsumowaniem rozdziału stało się zaprezentowanie ogólnego profilu respondenta.

Cztery następne rozdziały oparte zostały na pozyskanym materiale empirycznym. I tak treścią drugiego rozdziału stało się ukazanie roli i znaczenia mediów społecznościowych w kształtowaniu postawy religijnej adolescentów. Autor wyszedł w swoich analizach od omówienia fenomenu religijnej natury człowieka, ukazaniu spadku religijności w Polsce i wskazaniu przestrzeni jej rozwoju. W rozdziale tym wskazano na przydatność wybranych narzędzi medialnych w procesie poznawania treści religijnych oraz wskazano na działania medialne przyczyniające się do kształtowania przekonań na temat Boga. Wskazano także jak media społecznościowe oddziałują na komponent afektywny religijności młodzieży maturalnej i jakie najczęściej wzbudzają uczucia wobec Boga. W dalszej kolejności podjęto próbę odkrycia zależności pomiędzy wskazywanymi uczuciami a deklaracjami dotyczącymi spełniania praktyk religijnych. Wskazano również jak media przyczyniają się do kształtowania zachowań religijnych. W trzecim rozdziale ukazane zostały media społecznościowe jako istotne narzędzie w procesie zdobywania wiedzy o Kościele oraz kształtowania przekonań na jego temat. Przeanalizowano media społecznościowe w kontekście ich siły oddziaływania na sferę afektywną młodzieży i tym samym ich postawy wobec Kościoła. W ostatniej części tegoż rozdziału na podstawie prowadzonych analiz pokazano jak media społecznościowe kształtują zachowania młodzieży i służą wzmocnieniu zaangażowania młodych osób w życie wspólnot eklezjalnych. Rozdział czwarty pracy poświęcony został ukazaniu roli i znaczenia mediów społecznościowych w kształtowaniu chrześcijańskiej autopercepcji młodzieży maturalnej. Autor rozprawy wyjaśnił jak media oddziałują na samopoznanie się młodzieży i wskazał szanse i zagrożenia jakie niosą social media w dziele budowania samooceny adolescentów. W tej części pracy wskazano także jak media społecznościowe wspierają pozytywne zachowania typu: zdobywanie większego dystansu wobec własnej osoby czy akceptację siebie. W ostatnim natomiast rozdziale pracy Doktorant zaprezentował oddziaływanie mediów społecznościowych na chrześcijańską postawę młodzieży wobec bliźnich. W rozdziale tym przedstawiono wyniki badań własnych dotyczące budowania chrześcijańskiego sposobu postrzegania drugiego człowieka oraz zagrożeń, które prowokują do redukcjonistycznego i instrumentalnego traktowania innych osób. W paragrafie drugim rozdziału przeanalizowane zostało, który ze wskazanych w narzędziu pomiarowym wątków medialnych, dotyczący drugiego człowieka budził wśród respondentów najwięcej pozytywnych a który negatywnych uczuć i emocji.

Wreszcie w paragrafie trzecim omówiona została kwestia oddziaływania social mediów ma komponent behawioralny chrześcijańskiej postawy wobec bliźnich. W ostatnim paragrafie przedstawione zostały rekomendacje respondentów wpływające na usprawnienia funkcjonalności mediów społecznościowych oraz wypracowania bardziej etycznych i odpowiedzialnych wzorców ich użytkowania. W zakończeniu dysertacji ks. Adam Kłonowski zamieścił uzyskane wyniki badań z poszczególnych rozdziałów oraz sformułował wnioski uzupełnione o pastoralne dyrektywy i paradygmaty, które mogą skutecznie przyczynić się do budowania chrześcijańskich postaw w kontekście nowych technologii i mediów.

Reasumując tę część recenzji stwierdzam, że przedstawione w pracy analizy wskazują na pracowitość i wnikliwość badawczą Doktoranta. Prowadzone w sposób poprawny i pogłębiony ukazują rolę i znaczenie mediów społecznościowych w kształtowaniu chrześcijańskich postaw. Dodać trzeba, że również sformułowane przez Doktoranta wnioski i oceny świadczą o Jego bardzo dobrej znajomości omawianych kwestii i umiejętności konfrontowania ich z nauczaniem i wskazaniem Kościoła.

3. Ocena formalna rozprawy

Niewątpliwie również pozytywnym elementem dysertacji ks. Adama Kłonowskiego jest jej język i strona edytorska. Rozprawa doktorska została napisana poprawnym i komunikatywnym językiem. Autor zadbał zwłaszcza o poprawność stylistyczną i komunikatywność tekstu. Przedłożony tekst dysertacji został umiejętnie zredagowany i podzielony na rozdziały oraz paragrafy. Każdy rozdział poprzedzony został, o czym wcześniej była mowa, dość obszernym wprowadzeniem i bardzo dobrym – wypunktowanym podsumowaniem. Podkreślić należy, że Autor dość często używał w tekście cytatów, które twórczo ubogacały prowadzoną analizę chociaż z niektórych z nich można by bez straty dla naukowego wyводу zrezygnować (np. s. 80).

Autor rozprawy szczególnie zadbał o poprawność edytorską. Stąd dysertacja od strony graficznej wykonana jest bardzo starannie. Na podkreślenie zasługują również starannie wykonane tabele zawierające wyniki uzyskane z przeprowadzonych badań (100 tabel). W pracy znajdują się nieliczne błędy literowe czy stylistyczne.

Na zauważenie zasługują zamieszczone niemal na każdej stronie dysertacji przypisy, konsekwentnie stosowane w systemie przecinkowym. Doktorant zamieścił 386 przypisów co również świadczy o tym, że praca powstała w oparciu o zgromadzone i starannie

przestudiowany materiał źródłowy i bogatą literaturę. Należy przy tym zauważyć, że oprócz przypisów odsyłających, w dysertacji znajdują się także przypisy, zawierające informacje szczegółowe, które są cennym uzupełnieniem treści omawianych w tekście zasadniczym rozprawy. Przypisy te nie tylko ubogacają dysertację, ale wskazują także na umiejętność oddzielania przez Doktoranta informacji istotnych dla prowadzonego wywodu badawczego od informacji uzupełniających.

4. Problemy do dyskusji na obronie publicznej

Podjęta przez Doktoranta problematyka badawcza prowokuje do kontynuacji dyskusji w celu rozwinięcia przynajmniej niektórych jej wątków. Dlatego proszę Doktoranta o ustosunkowanie się do następujących kwestii i udzielenie na nie odpowiedzi:

Z przeprowadzonych badań dowiadujemy się, że zaledwie 7,1% ankietowanych deklaruowało pozytywne emocje wobec treści promujących poszanowanie życia od poczęcia do naturalnej śmierci (s. 235). Stąd moje pytanie brzmi: co należy robić, jakie podejmować działania pastoralne aby młodzież nie miała wątpliwości co do wartości i nienaruszalności ludzkiego życia?

W zakończeniu pracy wymienił Doktorant dziesięć subiektywnie praktycznych wniosków, mogących wpływać na przebieg procesu budowania chrześcijańskich postaw młodzieży, zwłaszcza w kontekście nowych technologii i mediów. W szóstym wniosku znajdujemy postulat, aby „Kościół skupił się na merytorycznym dialogu z młodzieżą” Jak ten dialog jest obecnie realizowany i na co trzeba w nim zwrócić szczególną uwagę?

Duszpasterstwo młodzieży w nauczaniu papieża Franciszka w świetle Posynodalnej adhortacji apostołskiej *Christus vivit*.

5. Wniosek końcowy

W ostatecznej ocenie recenzowanej rozprawy należy stwierdzić, że praca doktorska ks. mgra lic. Adama Kłonowskiego jest dojrzała i w sposób pogłębiony ukazuje podjęte zagadnienie. Autor dysertacji wykazał się umiejętnością redakcji pracy naukowej w zakresie stawiania problemów badawczych, ich rozwiązywania poprzez krytyczną analizę źródeł i formułowanie właściwych wniosków. W celu całościowego przedstawienia podjętego zagadnienia Doktorant korzystał z bogatej bazy źródłowej, zwłaszcza wyników uzyskanych

z przeprowadzonych badań własnych a także opracowań naukowych, podejmujących kluczowe dla rozprawy zagadnienia.

Przygotowana przez ks. Adama Kłonowskiego praca doktorska stanowi obszerne a zarazem interesujące opracowanie, dotyczące roli i znaczenia mediów społecznościowych w kształtowaniu chrześcijańskich postaw młodzieży. Dlatego też recenzowaną rozprawę oceniam pozytywnie, stwierdzając, że spełnia ona wymagania stawiane dysertacją doktorską w odpowiednich przepisach i stawiam wniosek do Rady Instytutu Nauk Teologicznych UKSW w Warszawie o dopuszczenie Doktoranta do dalszych etapów przewodu doktorskiego celem nadania stopnia naukowego doktora nauk teologicznych.

ks. dr hab. Zbigniew Zaremski, prof. UMK

Toruń, 22 października 2024 r.